

HUMMULI VALLA, KARULA VALLA, TAHEVA VALLA, TÖLLISTE VALLA, VALGA LINNA JA ÖRU VALLA ÜHINEMISE TEOSTATAVUS- JA TASUVUSANALÜÜS NING ÜHINE ARENGUSTRATEEGIA

Ühinemise uuringut tutvustavate avalike rahvakoosolekute kokkuvõtte (osalejate nimekirjad lisatud eraldi lehtedel)

Taheva valla avalik rahvakoosolek

Asukoht: Hargla Maakultuurimaja

Aeg: 17. jaanuar 2011, algus kell 15:00

Taheva koosolekul toodi välja järgmised punktid, millele on vajalik leida vastus ning uuringut vastavasisuliselt täiendada:

- Kas niššid on piirkondadele juba määratud (et kus põllumajandus, kus turism) ja kas see on uuringus kirjas? Vajalik on uuringut täpsustada.
Vastus: juhtgrupi koosolekul arutati toodud teemat ning tegemist on suhteliselt eksitava käsitlemisega, millest tuleks loobuda. Uuringu tekstidest on nimetatud eksitavad viited eemaldatud.
- Maakoolid - kui palju kaotatakse lapsi teistele omavalitsustele? Vajalik on uuringus eraldi välja tuua kogu ühinemispiirkonna lõikes, kuhu on osad lapsed õppima suundunud.
*Vastus: õpirände teemasid on põhjalikumalt käsitletud uuringu II osas (peatükk 2) ning III osas (peatükk 4.2). **Hummuli** valla lastest 2009. a. seisuga käib muudes omavalitsustes koolis 45 õpilast (18 põhikoolis ning 27 gümnaasiumi astmes), nendest 22 (ca 49%) Tõrva Gümnaasiumis ning ainult 6 Valga linna koolides. 17 last käib väljaspool ühinemispiirkonda. **Karula** valda sissekirjutanutest õpib väljaspool valda 52 põhikooli õpilast (36% valla põhikooliealistest õpilastest), neist enamused Valgas. **Taheva** vallas õpib põhikooli osas väljaspool valda 6 õpilast ning gümnaasiumi osas 15 (neist Valga Gümnaasiumis üks). **Tõlliste** valla lapsi õpib väljaspool valda 71, kellest 45 Valga linnas. Kuna Öru vallas on ainult algkool, siis alates 5. klassist õpitakse peamiselt Tsirguliina Keskkoolis, mõned ka Valga linnas. **Valga** linna lastest käib väljaspool linna 92 õpilast, neist 6 ühinemispiirkonna koolides.*

Seega on olemas mitmesuguseid seoseid õpirände osas. Eraldi probleemina võib välja tuua kõikide omavalitsuste laste käimise Tartumaa ning eriti Tartu linna koolides, väiksemad seosed on Võru piirkonnaga. Ühinemispiirkonna siseselt on aga kõige suurem tõmbekeskus ikkagi Valga ning arvestades riigi poolt juhitud muutusi põhikooli ja gümnaasiumi õppekavade eraldamisega ning väga tõenäoline, et Tsirguliina Keskkool tulevikus põhikooliks muutub ning seega vajadus Valka kooli käia kasvab veelgi.

Erandina saab käsitleda Hummulit, kus statistika ei näita nii tugevat seost Valgaga (kuigi Hummuli alevikust on Tõrva linna 13 km ja Valga linna 15 km, seega ajaline vahe on minimaalne), vaid hoopis Tõrvaga. Eeldatavalt on tegemist mingil määral ka emotsionaalse ja piirkondliku kuuluvuse küsimusega.

Vahemaade vaatlemisel on hariduse valdkonnas ühinemisiirkond siiski üks tervik ning ühinemine negatiivseid mõjusid ei tekita. Maakoolide sulgemise või mittesulgemise küsimus on seotud eelkõige õpirände ja rahvastiku demograafilise seisuga. Tulevikus on positiivsed asjad need, et Valgamaa Kutseõppekeskuse uue kompleksi juurde ehitatakse uhke õpilaskodu, mida saavad kasutada, ka maakoolidest linna siirdunud õpilased. Tekib suurem mänguruum ning haridusvõrgu korraldamine piirkonnas muutub valla siseseks teemaks ning väliseid mõjusid on vähem.

- Uuringus on alahinnatud ametnike transpordikulud - ametnike käimine objektil. Kas ostetakse eraldi tööautod või kompensatsioon?
Vastus: peamised piirkonnas ringi liikujad oleksid külaliikumise arendusspetsialist, ehitusjärelvalve spetsialistid ning samuti arhitekt ja planeerija, 5 piirkondlikku sotsiaaltöötajat, 2 piirkondlikku lastekaitsespetsialisti, heakorra spetsialistid, maaraamatukogu juhataja, maalasteaia juhataja. Ametnikud sõidavad ringi ka praegu ning kindlasti tulevikus vajadus transpordile kasvab, kuid mitte nii oluliselt, et omavalitsus sellega toime ei tuleks. Hetkel toimib Valga linnas ametnike kompensatsioonisüsteem ning mõistlik on seda ka tulevikus kasutada. Muidugi jääb uue omavalitsuse kasutada ka olemasolev autopark, mille kasutamist saab ümber jagada.
- Kas külavanematele on kompensatsiooni arvestatud?
Vastus: külavanemate tekkimine on vajaduse põhine, kuna tegemist on mittetulundusliku usaldusametiga. Juhtgrupi hinnangul ei ole külavanematele töötasu maksmine mõistlik, sest eesmärk ei ole täiendavaid ametnikke tekitada (see läheb vastuollu külavanema usaldusameti ideega). Küll luuakse kompensatsioonisüsteem telefoni ja autokulude hüvitamiseks.

Valga piirkonna omavalitsuste ühinemise järgselt muutub üha olulisemaks külavanema roll kohaliku elu edendajana. Suuremas kohalikus omavalitsuses on vajalik rohujuure tasandilt näidata senisest suuremat initsiatiivi, mis aitab eelkõige vältida ääremaastumise ohtu. Kui seniste maaomavalitsuste (Hummuli, Karula, Taheva, Tõlliste, Õru) juhid tunnevad oma valla elanikke ning elanikud tunnevad juhte, siis ühinemise järgselt olukord muutub ning valla juhtimine muutub spetsialistikeskseks ning kohati bürokraatlikumaks. Piirkondade elanikud peavad senisest rohkem seisma oma huvide eest, et erinevate piirkondade hääl jõuaks volikokku ning samuti ametnikeni. Lahenduseks maksimaalse ühinemise korral on külavanemate, külaliikumisele suunatud arendusspetsialisti ning volikogu maaelu komisjoni laiapõhjaline ja järjepidev koostöö.

Ühinemise uuringut tutvustavatel koosolekutel ilmnes põhiküsimusena see, et millised õigused ja kohustused on külavanemal ning kuidas toimub tema töö tasustamine?

Külavanema mõiste on Kohaliku omavalitsuse korralduse seadusega täiesti määratletud:

§ 58. Aleviku- ja külavanem

(1) Aleviku või küla koosolekul võidakse valida aleviku- või külavanem.

(2) Vallavalitsuse ülesannete täitmine aleviku- või külavanema poolt sätestatakse lepinguga.

(3) Volikogu võib võtta vastu vallasisese linna linnapea, aleviku, alevi- ja külavanema statuudi, milles määratakse vallasisese linna linnapea, aleviku, alevi- ja külavanema valimise kord, kandidaadile esitatavad nõuded, õigused ja kohustused ning volituste kestuse periood. Vallasisese linna linnapea, aleviku, alevi- või külavanema volituste kestus ei ole piiratud volikogu volituste kestusega.

Kuna seaduse määrang jääb kohati üldiseks ning annab omavalitsustele palju otsustusõigust, siis on **MTÜ Eesti Külaliikumine Kodukant 2008. a. Siseministeriumi toel andnud välja juhendmaterjali „Külavanema statuut – kommenteeritud väljaanne“**, mis selgitab külavanema rolli ning annab soovitusi tegutsemiseks.

Külavanema institutsioon on vabatahtlik ning seadusega üldiselt reguleeritud ning kohaliku omavalitsuse ja külaelanike koostöös on vajalik ise leida täiendavad viisid, kuidas külavanemat määratleda ning kuidas parimad koostöötavad välja töötada. Külavanema statuudi eesmärgiks ei ole üle koormata ühte kõige aktiivsemat inimest töökohustustega, vaid leida võimalusi küla paremaks esindamiseks ning samuti kohalike probleemide lahendamiseks. Külavanemate tegevust hakkab ühinenud omavalitsuses koordineerima külaliikumisele suunatud arendusspetsialist (koordineerib ka infovahetust volikogu maaelu komisjoni ja külavanemate vahel).

Ühinemise järgselt on vajalik omavalitsusel välja töötada uue valla külavanema statuut ning see volikogus vastu võtta. Mõningad aspektid, millele on vajalik tähelepanu pöörata statuudi koostamisel:

- Vajalik on defineerida külaelanik (kas näiteks ainult alalised elanikud või ka hooajalised jms).
- Aleviku- või külavanem on külakogukonna esindaja, kes juhindub oma tegevuses küla ühisest seisukohast, küla ning valla arengukavast ja õigusaktidest.
- Külavanem peaks olema vähemalt 18-aastane isik.
- Külavanem valitakse külakoosolekul ning kandidaadiks esitatav isik peaks viibima koosolekul kohal.
- Kandidaadid peavad andma kirjaliku nõusoleku oma kandidatuuri esitamiseks.
- Külavanema valimisel osalevad kõik üldkoosoleku täisealised elanikud ning igaühel on üks hääl (vajalik häälte arv pole üheselt määratud, aga vajalik on kaasata võimalikult palju inimesi), valituks osutub üle poole häältest saanud isik.
- Külakoosoleku toimumisest tuleb aktiivselt elanikke teavitada ning inimesi koosolekule kutsuda.
- Külakoosolekud peaks saama protokollitud, siis on võimalik hiljem vaidlusi vältida ning tegevusi tõestada (vajalik on protokollija valimine).
- Külakoosolekul tehtud otsustest tuleb teavitada vallavalitsust (eelkõige külavanema valimine ning kontaktide vahendamine koostöö alustamiseks).
- **Külavanema õigusteks** on küla esindamine, külakoosolekute kokku kutsumine, küla probleemide arutamise nõudmine volikogus ja valitsuses, volikogu istungitel ettepanekutega osalemine, valla eelarvest raha taotlemine küla probleemide

lahendamiseks, saada teavet omavalitsusest, juhtida külaelanike tähelepanu probleemidele ja avaliku korra rikkumisele, moodustada seltsinguid ja töögrupe, korraldada küla arengukava koostamist ning astuda oma ametikohalt tagasi (kui see on vajalik).

- **Külavanema kohutusteks** on küla esindamine, aktiivsuse üles näitamine ühistegevuste organiseerimisel, küla üldkoosoleku kokku kutsumine vähemalt kord aastas, esitada omavalitsusele vähemalt kord aastas informatsioon küla tegemiste kohta, esitada igal aastal taotlus raha saamiseks valla eelarvest, edastada külaelanikele omavalitsusest saadud infot, korraldada küla ajaloo kogumine, tagada vajaliku dokumentatsiooni säilimine, aidata õnnetusjuhtumite ja eriolukordade lahendamist.

Peale külavanema valimist on vajalik vallavalitsusega lepingu sõlmimine, kus fikseeritakse külavanema volitused ning kohustuste täitmise eest saadav tasu ja kulude hüvitamine.

- Veevärgi arendamise number Taheva on ulmeline, et see uuring ei ole tõenäoliselt adekvaatne, mis veevärgi kohta tehtud on.
Vastus kokku 24,866 miljonit krooni (6 külakeskust) on Taheva piirkonna vajadus. Ühisveevärgi ja –kanalisatsiooni hinnangulise maksumuse arvutas kõigis maapiirkondades (ka teistes ühinemispiirkonna valdades) AS Infragate Eesti. Hetkel on vallad juba palju ise ära teinud ning oluliselt väiksema raha eest. Seega on uuringus toodud investeringuvajadus ÜVK valdkonna üle hinnatud ning tegelik vajadus on väiksem. Aga seda ei hakata uuringu käigus täpsemalt üle arvutama, kuna aeg on näidanud, et isegi erialaspetsialistide (Infragate) arvutused ei pea paika.
- Mida mõeldakse kõrge kompetentsi all, kas praegused töötajad ei ole siis kõrge kompetentsiga? Kui kõrgeks seda kompetentsi aetakse? Kust need inimesed tulevad?
Vastus: uuringus ei peeta kindlasti seda silmas, et hetkel omavalitsustes töötavad ametnikud on ebakompetentsed, vaid seda, et hetkel maaomavalitsuste suurusest tingituna ei ole võimalik luua spetsialistikeskset ametnike struktuuri. Maaomavalitsuste ametnikud kannavad osaliselt mitmeid funktsioone ning seega ei ole võimalik saavutada sellist tööjaotuse spetsialiseerumist nagu on suures omavalitsuses. Näiteks arhitekt, planeerimisspetsialist, keskkonnaspetsialist, arendusspetsialist, haridusspetsialist, kultuurispetsialist, noorsootöö spetsialist jms ametikohti ei ole võimalik üldse luua, kuna ei ole rahalisi ressursse ja samuti piisavat töömahtu. Maksimaalse ühinemise järgselt on võimalik tugineda senisele Valga linna kogemusele ja luua optimaalne ametnike struktuur, mis võimaldaks täita seadustega määratud ülesandeid kõikides valdkondades. Ametnik muutub erialaspetsialistik, tegeleb päevast päeva erialase tööga, mis võimaldab piisava tööpraktika, et kujuneksid välja standardid (tekib piisav juhtumite arv, et tugineda kaalutusotsuse tegemisel piisavale teadmisele). Ametnike kohtade täitmisel on esmaseks sihtgrupiks olemasolev ametnikkond, kuid võib tekkida minimaalne vajadus täiendavate kompetentside järele.

Juhtgrupi hinnangul on vajalik panna uus meeskond kokku olemasolevate inimeste baasil, kes on hetkel omavalitsustes tööl. Ametnike struktuuri loomisel võetakse aluseks IV osas toodud mudel, kuid see täieneb realses elus oluliselt ning eeldatavalt ei ole

töökaotajate hulk 24 nagu näitab uuringus toodud lihtne matemaatika (92-68=24 kaotatud töökohta), vaid see number on oluliselt väiksem. Täpne lahendus selgub ühinemisläbirääkimiste käigus. Siiski on näiteks ühinemise toetuse eest võimalik korraldada ametnike ümberõpet, et tekitada vajalikud spetsialistid. Samuti vajab lisaressursse avahoolduse küsimus, kuhu on vajadusel võimalik inimesi suunata. Esialgse plaani kohaselt ei võeta eesmärgiks väljastpoolt uute inimeste sisse toomist.

Karula valla avalik rahvakoosolek

Asukoht: Lüllemäe Kultuurimaja

Aeg: 17. jaanuar 2011, algus kell 18:00

Karula koosolekul toodi välja järgmised punktid, millele on vajalik leida vastus ning uuringut vastavasisuliselt täiendada:

- *Kõige suurem oht on see, et tulevikus suunatakse kõik investeeringud Valga linna, sest seal on rohkem inimesi ja nende tasuvus on suurem.*

Vastus: õigem oleks alustada ajalisest perspektiivist. Juhul, kui Valga piirkonna omavalitsused ühineksid toimub see kõige varem 2013. a. kohalike omavalitsuste valimiste ajal. Edasi tuleks nelja aasta pikkune ülemineku periood, mille jooksul oleks maaomavalitsustel volikogus üks hääl rohkem (siiski ei ole see kõige õigem argument, kuna poliitika võib teha omad korrektuurid ning maapiirkondadest valitud ei pruugi suuta ühisleeri moodustada), kui Valga linnal (11 mandaati 21-st, uuringu IV osa peatükk 7.1) ning talitatakse ühinemislepingu kohaselt. Ühinemislepingus tuleb fikseerida ühinemistoetuse kasutamine, samuti ülemineku perioodi investeeringute teostamine (sh. järjekord) ning veel palju muud kogemused. Kõik kokku annab ligikaudu kuue ja poole aastase ajavahemiku, mille jooksul kindlasti maapiirkonnad ei kannata ning kõik investeeringud ei koonu ainult Valga linna. Teistel valimistel peale ühinemist valitakse ühist volikogu, kus enam ei ole piirkondlikke mandaate ning siis võib tõesti jõudude vahetada teistsuguseks ning investeeringud suunatakse sinna, kuhu volikogu neid mõistlikuks peab. Siiski ei maksa ohtu liialt tõsiselt võtta, kuna ülemineku periood on piisavalt pikk, et kujuneks välja terviklikkus ning arusaam, et tegemist on ühtse omavalitsusega ning kõiki piirkondi on vajalik arendada võrdselt. Eelarve mahuefekt hakkab toimima ning tulevikus on võimalik suunata ka maapiirkondadesse korraga suuremaid investeeringuid, mida seni ei ole suudetud teha.

Kõige olulisem argument antud küsimuses on ühinemisleping ning selle sisu (põhimõtted, investeeringute tegemise järjekord jms).

- *Kui uue omavalitsuse volikogusse peaksid pääsema ainult Valga linna inimesed, siis maarahvas kannatab.*
Vastus: teema haakub eelmise küsimusega. Ühinemisvalimistel on maapiirkondadel kokku 1 koht 21-liikmelises volikogus rohkem, kui Valga linnal. Teema kerkib ülesse teistel valimistel, kuid ühinemisperioodi jooksul tekib eeldatavalt piirkonna terviklikkus ning probleem ei ole enam nii terav, kui tänasel päeval.
- *Maaomavalitsuste ühinemise võimalusi peaks rohkem analüüsima: Taheva, Karula, Tõlliste ühinemine on loogiline variant. Rohkem analüüsi ja järeldusi.*

Vastus: ühinemise uuringut tutvustaval Karula valla rahvakoosolekul tehti ettepanek käsitleda täiendava alternatiivina Taheva, Karula ja Tõlliste valdade ühinemist üheks omavalitsuseks. Antud ettepanekut käsitletakse, kuid ülipõhjalikku analüüsi ei teostata.

Taheva, Karula ja Tõlliste ühinemisel tekiks 3716 elanikuga omavalitsus (01. jaanuari seis Rahvastikuregistri andmetel), mille pindala oleks 628,5 km². Tekkinud omavalitsus oleks Valgamaa suurim pindalalt (järgneks Helme vald 312,7 km²) ning samuti märkimisväärne Eesti mõistes (suurim on Märjamaa vald 871,6 km²). 2010. a. eelarvete põhjal oleks ühinenud omavalitsuse eelarve tulude maht koos finantseerimistehingutega ca 50,8 miljonit krooni.

Tõlliste vald ei kaalu seda varianti tõsiselt, see on rohkem Karula valla initsiatiiv.

Taheva, Karula ja Tõlliste valdade ühinemise peamised **positiivsed argumendid**:

- **Luuakse eeldused avalike teenuste kvaliteedi tõusmiseks ja ametnike spetsialiseerumise kasvuks.** Karulas hetkel ametnike arv 8, Tahevas 7,25 ja Tõllistes 9,5, mis teeb kokku 24,75 täistöökohta. Võttes eesmärgiks olukorra, kus kõik ametnikud säilitaksid töökoha uues omavalitsuses, siis tekib mõningaid probleeme oluliste ametikohtade täitmisega. Uues omavalitsuses, vaadeldes puhtalt ametnike arvu ca 20-25, on võimalik luua spetsialistide meeskond, kuhu muuhulgas kuuluksid ka arendusspetsialist, planeerimisspetsialist (GIS oskustega), ehitusjärelvalve spetsialist, haridusspetsialist, kultuurispetsialist, heakorraspetsialist, majandusspetsialist. Hetkel pole üheski omavalitsuses ühtegi nimetatud spetsialisti (eeldatavalt täidavad mõnesid funktsioone vallavanemad ja abivallavanemad ning maakorraldajad) ning seega vastava ettevalmistusega inimesed puuduvad ning ainult täiendkoolitusega asja oluliselt paremaks ei muuda. Seega võimalik on luua mõistlik ametnike struktuur, kuid tekib vajadus uute inimeste järele. Seega argument on pigem positiivne, aga osade inimeste välja vahetamine on negatiivse alatooniga.
- **Strateegiliste arengukavade kvaliteet tõuseb**, eriti strateegilise komponendi osas ning samuti kasvab seeläbi piirkonna roll suuremate otsuste puhul kaasa rääkimises maakondlikul ja riiklikul tasemel. Suurema omavalitsuse kontekstis on võimalik analüüsida ja prognoosida arengulisi küsimusi laiemas plaanis ning leida efektiivsemaid lahendusi (seda on võimalik teha ka omavalitsusüksuste koostöös, kuid koostöö mittesujumise korral jääb projektide elluviimine vaid jutu tasemele).
- **Tõhusamaks ja läbimõeldumaks muutub omavalitsuse eelarve koostamine ja investeringute planeerimine.** Mahuefekti tõhusal rakendamisel on võimalik tagada kiirem areng ning kutsuda esile efektiivsemaid muutusi (ühinemise eelselt on vajalik hoida piisav laenuvõimekus ning mitte üle investeerida). Suurest kulude kokkuhoiust ühinemise korral rääkida ei ole mõistlik, pigem on vajalik suunata põhirõhk teenuse kvaliteedi ja kättesaadavuse parandamisele.
- **Oluliselt kasvab külavanemate roll** ning kolmanda sektori ja omaalgatuse tähtsus. Endistesse vallakeskustesse teeninduspunktide loomisel on vajalik kaaluda külavanemate tegevuse koordineerimise võimalusi, kuna külavanemast on võimalik kujundada oluline informatsiooni jaotuskanal omavalitsuse ja kohaliku elaniku vahel.

- **Ääremaastumise küsimus on oluliselt vähem teravam, kui maksimaalse ühinemise korral (Valga linn + 5 maaomavalitsust).** Ühinenud omavalitsus on ikkagi maaomavalitsus ning suure tõenäosusega ei jää vähem arenenumaks ükski piirkond puhtalt selle tõttu, et vald sinna raha ei suuna. Pigem on küsimus investeerimise suutlikkuses.

Taheva, Karula ja Tõlliste valdade ühinemise peamised **negatiivsed argumendid:**

- **Ühinemise järgselt on väga keeruline leida kompromiss omavalitsuse keskuse osas,** et see rahuldaks ühtviisi kõiki osapooli. Puht geograafilisest aspektist lähtudes sobiks ühinenud omavalitsuse keskuseks senine Karula valla keskus Lüllemäe. Karula inimestele ei muutuks midagi, kuid Tõlliste ja Taheva elanikele muutuks vallamaja kaugemaks (arvestades, et mõistlik on luua Laatre alevikku ja Laanemetsa külakeskusesse piirkondlikud teeninduspunktid, siis ei ole vallamaja asukoht eriline probleem).
- **Ühise identiteedi ja omavalitsuse nime küsimus.** Kui arvestada asjaolu, et mõistlik on vallamaja rajada Lüllemäele ja Karula piirkond on tugeva ajaloolise taustaga (tulenev Eesti aegsest Karula kihelkonnast), siis kas poleks õige nimetada uut omavalitsust Karula vallaks ning kasutada Karula sümboolikat. Kindlasti meeldiks see Karula inimestele, kuid Tõlliste ja Taheva inimestes tekitaks see vastakaid arvamusi ning poleks ilmselt parim lahendus.
- **Üleminekuperioodil** tekib omavalitsuse **juhtimises teatud seisaku aeg,** mille pikkust on raske prognoosida ning sõltub uute juhtide ja uue volikogu võimekusest. Seisak on tingitud organisatsioonikultuuri loomisest ning erinevate meetodite ja tööstiilidega harjunud ametnike sulandamisest uude keskkonda.
- **Majanduslik kokkuvõtteid ei pruugi olla suureks argumendiks.** Ilma pikemat finantsanalüüsi läbi viimata on võimalik öelda, et vajalik spetsialistide palkamine ning teenuste struktuuri ühtlustamine ning külavanemate rolli väärtustamine raha kokku ei hoia, pigem on oht kulude kasvaks.
- **Säilib senine suuremahuline arvlemine Valga linnaga eelkõige haridusteenuse osas.** Arvlemine pole küll märkimisväärne kulu (peamiselt raamatupidamise korraldamine), kuid negatiivse alatooniga küll (ikkagi reaalse raha maksmine teise omavalitsuse eelarvesse).
- **Linna ja tagamaa seoste säilimine senisel kujul, mis ei toeta piirkonna terviklikku arengut.** Valga linn säilib endiselt tõmbekeskusena avalike ja erateenuste osas. Asuvad Valgas kaubanduspinnad, riigiasutused, huvi- ja sporditegevused, arstiabi ja palju muud. Valga linn säilib edasi piiriäärse eraldatud territooriumina ning konkureerib ümberkaudsete omavalitsustega. Valga linna tagamaa on geograafiliselt piiratud (piiriala ning erinevad keeleruumid) ning ümberkaudsete omavalitsuste ühinemine nõrgestab veelgi Valga linna positsiooni. Keskus-tagamaa seoste täisväärtuslikuks toimimiseks on vajalik saavutada ühtsus ja koostöötaha, mida võimaldaks ühinemine, kus üks osapool on Valga linn.

Kindlasti on võimalik leida veel hulgaliselt poolt ja vastuargumente nimetatud kolme maaomavalitsuse ühinemiseks, kuid ülaltoodud aspektid olulisemad strateegilises plaanis.

- Töörühmade protokollid on vajalik avalikustada - selleks peavad kõik omavalitsused nõusoleku andma.

Vastus: töörühmade koosolekute protokollid on olemas ning vormistatud. Kõik protokollid avalikustatakse omavalitsuste veebilehekülgedel hiljemalt veebruari esimeses pooles.

- Karula andmed puudulikud - nt hooldekodul ei ole prognoose.

Vastus: töötajate arv oli puudu Karula Hooldekodu tabelis. Viga parandatakse.

- Kuidas kompenseeritakse töötajate arvu vähenemine, kas uutele ametnikele ei lange liiga suur koormus.

Vastus: uuringu tarbeks oli moodustatud eraldi juhtimise, rahanduse ja varahalduse komisjon, kuhu kuulusid kõikidest omavalitsustest vastava valdkonna spetsialistid. Nimetatud komisjoni eestvedamisel koostati optimaalne ametnike struktuur maksimaalse ühinemise tarbeks. Aluseks võeti teiste töögruppide ettepanekud, kellest kõige selgem nägemus oli välja kujunenud sotsiaaltemade grupil. Välja töötatud ametnike struktuur analüüsiti läbi ka juhtkomisjoni koosolekul, mille järgselt kujunes lõplik ettepanek (näiteks sotsiaalkomisjoni ettepanek 20 töötajast säilis 17 töötajaga, loobuti talituste juhatajate ametikohtadest). Ametnike arv peaks vähenema seniselt 92-lt inimeset 68-le. Vastuseks hirmule, kas töökoormus pole liialt suur on vastus, et ei ole. Luuakse spetsialistikeskne süsteem, mis võimaldab oluliselt kasvatada kompetentsi ja toimingute efektiivsust ning kaob vajadus osade ametnike järele. Siiski ei ole mõtet toodud struktuuri liialt tõsiselt võtta, kuna tegemist on ettepanekuga maksimaalse ühinemise tarbeks. Selleks, et ühinemine ka reaalses elus õnnestuks on vajalik luua tõenäoliselt teistsugune struktuur ning ametnike koguhulk üldjoontes säilitada (maandada seniste ametnike töö kaotamise hirm).

Ülevaate annab ka alljärgnev tabel, kus on toodud võrdlus sarnaste omavalitsustega (arvutus, mis näitab elanike arvu ühe ametniku kohta). Selgelt joonistub välja olukord, kus maaomavalitsused ei ole efektiivsed juhtimise seisukohast (liialt palju ametnikke elanike arvu arvestades, aga vähemaga ka hakkama ei saa ning ikkagi on kompetentsidest puudus). Ühinemise järgselt oleks 68 ametnikuga vallas ühe ametniku kohta elanikke 286, mis on isegi oluliselt väiksem, kui olukord Jõhvis, Võrus, Viljandis, Rakveres. Valga uus omavalitsus jääks oma vajadustelt hinnanguliselt kuskile Jõhvi ja Türi vahele. Seega võib öelda, et 68 ametnikku ei ole vähe omavalitsuse juhtimiseks.

KOV	Elanikke	Ametnikke	Ametniku kohta elanikke
Jõhvi vald	13023	42	310
Võru linn	13967	37	377
Viljandi linn	19515	62	315
Rakvere linn	16945	46	368
Türi vald	10936	48	228
Valga ühinemispriirkond	19433	92	211
Valga uus omavalitsus	19433	68	286
Hummuli vald	973	9	108
Karula vald	1062	8	133
Taheva vald	887	8	111
Tõlliste vald	1800	10	180

Õru vald	498	6,25	80
Valga linn	14153	52	272

Siiski kogu eelnev arutus on toodud selleks, et näidata, et väiksema ametnike arvuga on võimalik omavalitsust juhtida. Reaalses elus seda teed mööda ei minda (vt mõned küsimused üleval pool, sama teema) ning uus meeskond moodustatakse olemasolevatest inimestest ning töökohti säilitatakse maksimaalselt.

- Veebipõhised rakendused töö optimeerimiseks - millised? Tuua näiteid?
 Vastus: infotehnoloogilisi ja veebipõhiseid rakendusi on põhimõtteliselt võimalik kasutada nii avalike teenuste pakkumiseks, kui omavalitsuse asutuse siseste tugiprotsesside korraldamiseks (suund on luua uusi ID-kaardi põhiseid teenuseid ja infosüsteeme). Hetkel levinuimad sisesed süsteemid on dokumendihaldussüsteemid (näiteks „Postipoiss“) ning raamatupidamise keskne korraldamine. Konkreetse näitena on võimalik veel välja tuua omavalitsuste lemmikloomaregistri (teenus on korraldatud läbi eesti.ee portaali [http://www.eesti.ee/est/tallinna linna koerte keskregister 1/](http://www.eesti.ee/est/tallinna_linna_koerte_keskregister_1/)).

Riigi poolt on olnud samuti viimastel aastatel eesmärgiks e-teenuste arendamine, mis puudutab kohalike omavalitsusi. 2010. a. valmis volikogude infosüsteem VOLIS. Pilootprojekt valmis Jõgevamaal, kuid nüüd on võimalik kõikidel omavalitsustel nimetatud süsteemi tellida. VOLISE abil on võimalik kodanikel lugeda näiteks istungite materjale ning jälgida volikogude hääletamist üle Interneti. Lisaks on võimalik alla laadida ettekandeid ning kui omavalitsusel on tellitud ka videolahendused, siis saab vaadata interneti kaudu istungeid nii helis kui pildis. Samuti on VOLIS hea töövahend valitsustele ja volikogudele endile, mille abil on muuhulgas võimalik korraldada ka eelnevat komisjonide tööd.

Teise olulise algatusena saab tuua Siseministeeriumi koordineeritava projekti „Kohaliku omavalitsuse teenusportaal“, mis sisuliselt tähendab omavalitsuste ühise ülesehituse veebilehekülge, mille kaudu pakkuda erinevaid teenuseid. Isiku tuvastamine ID-kaardiga. Võimalikud lahendused on geoportaal, foorumi moodul, blogi moodul, küsitluste ja uuringute moodul, teenuste ja e-vormide moodul, kodaniku postkast, teavitused, sündmuste kalender.

Regionaalminister Siim Kiisleri ettekanne Informaatikanõukogus Tallinnas 24.03.2008:

Plaanitud tegevused I (ideaalis võiks nii toimida)

- Kodulehekülge
- Ligipääs e-teenustele
- Teabe süstematiseeritud ja õigeaegne avalikustamine.
- Kaasamine
- Võimalus täiendada kodulehekülge vastavalt kohalikele eripäradele
- Digitaalne dokumendihaldus ja asjaajamine, arhiveerimine, andmete kaitse
- Kõigis kohalikes omavalitsuses kasutakse DVKga ühendatud dokumendihaldussüsteemi.

Plaanitud tegevused II

- Registrateerimine

- *Omavalitsuste registrite tsentraalne loomine ja haldamine: suurem ostujõud ja madalamad hinnad toodete hankimisel*
 - *Ligipääs tsentraalsetele registritele ja riskasutus*
 - *Teavitamine, konsultatsioon ja koolitus.*
 - *E-õpe*
 - *Kodanikud, kodanikuühiskond*
 - *Ametnikud*
- *Miks ei ole toodud ühinenud omavalitsuste negatiivseid näiteid? Nt tuleb välja, et Tapal tahavad osad omavalitsused juba ühisomavalitsusest välja astuda.*
Vastus: Kuno Rooba kinnitusel on väide, et maapiirkonnad tahavad välja astuda vale. Hetkel on olukord hoopis selline, et Ambla vald on huvitatud liitumisest Tapa vallaga. Ühinemise tulemusena on oluliselt korrastatud valitsemise süsteemi ning teostatud vajalikke investeeringuid terviklikult.

Otepää ühinemise negatiivsed näited:

Otepää valla ühinemist (ühinesid Otepää linna ja Pühajärve vald) ei peeta Eesti mastaabis just kõige paremaks näiteks, kuna Otepää ühinemise raames kerkis esile hulk probleeme.

Väljavõtted Aivar Nigoli (Otepää vallajuht) tekstidest:

Ühinemise eeldused

Kunstlikult tekitatud piirid olid peamiseks põhjuseks, mis ajendasid Otepää piirkonna omavalitsusi ühinemist ette valmistama.

Omavalitsuste ühinemise miinused

- 1. Vähenesid riigi poolt eraldatavad toetused. Ühinemisejärgselt vähenes vallale eraldatav riikliku toetuse osa, mis oli küll positiivne riigi, kuid negatiivne ühinenud omavalitsuse seisukohalt. Loodetud ülejääki investeeringuteks ning valla arendamiseks ei tekkinud.*
- 2. Valla eelarve muutus pingelisemaks. Märkimisväärset eelarve tõusu ei toimunud. Investeeringute tegemine sai toimuda laenuraha arvelt, mis pingestas eelarvet veelgi. Eelarvele avaldas survet ka teenuste võrdsustamine maa ja linnapiirkonnas.*
- 3. Ühinemise järgsel perioodil vähenesid arendusrahad ja investeeringud. Vähenes riiklike investeeringute maht võrreldes ühinemise eelse perioodiga. Investeeringute osas aitas olukorda leevendada laenuressursi suurem kaasamine. Investeeringute vähenemine ei ole otseselt ühinemise tulemus, kuid on keskvalitsuse kohalikele omavalitsustele suunatud poliitika tagajärg. Kuna muudatused investeeringute eraldamisel kohalikele omavalitsustele langesid just ühinemisperioodile, siis seostas elanikkond investeeringute vähenemist otseselt ühinemisega. Tulude suurendamine oli võimalik maksukoormuse ja omatulude tõstmise näol. Elanikkond seostab maksukoormuse tõstmist ühinemisega, pidades seda ühinemise tagajärjeks.*
- 4. Bürokratia kasv. Suurenes vallavolikogu suurus ja komisjonide arv. Vallavalitsuse struktuur ja ametnike arv on kasvanud võrreldes eraldiseisvate omavalitsuste ametnike arvuga, mis eeldas ka suuremat bürokraatiat juhtimises ning asjaajamises.*

5. Maa- ja linna vastandumine. Oli tunda pärast ühinemist. Mainimist väärrib ka ametnikkonna vastasseis. Organisatsioonikultuurid, töötajate harjumused olid omavalitsustes erinevad. Seetõttu oli märgata mõningast vastasseisu muutustele.

6. Koostöö vähenemine naaberomavalitsustega. Varasem tihe naabrite vaheline koostöö muutus ühinemise järgsel perioodil nõrgemaks.

7. Otepää linna esindamine. Puudub linnapea institutsioon.

- Mis kasu saab Valga linn ühinemisest? Teised omavalitsused maksavad Valga laenu kinni?

Vastus: Jah, Valga linnal on laenukoormus. Jah, ühinemise korral moodustub ühine eelarve. Siiski on oluline, et inimesed mõistaksid põhjuseid Valga laenukoormuse taga. Valga linn on aktiivne Euroopa Liidu toetusrahade kasutaja ning võtnud laenu omafinantseeringu katmiseks. Toetusrahade eest on korrastatud peaaegu kõik sotsiaalobjektid, käimas on Valga Gümnaasiumi remont ning ca 100 miljoni Eesti krooni suurune vee- ja kanalisatsioonivarustuse projekt, mille järgselt on 95% tarbijatest kaetud uue torustikuga (ülevaade Valga linna teostatud investeeringutest on toodud uuringu II osas peatükis 9.3.6). Valga laenu maht tundub maaomavalitsuse elanikule suur, kuna pole harjutud arvutama nii suurte numbritega. Valga linna täiendav laenuvõimekus on seaduse järgi ka tulevikus piisav võtma veel täiendavaid laene, mille abil korrastada ka maapiirkondade taristut. Hea näitena on Öru koosolekul vallavanem Andres Pallosoni seisukoht, et kui Öru vald võtaks näiteks ühe miljoni Eesti krooni suuruse laenu, siis arvestades elanike arvu ca 500 ringis, kujuneb laenukoormus suuremaks, kui Valga linnal hetkel elaniku kohta (Öru puhul siis 2000 krooni elaniku kohta, Valga linnal 2010 a seisuga 1800 krooni elaniku kohta). Karula puhul piisaks kahe miljoni suurusest laenust. Küsimus on pigem numbrite mastaabis ja emotsioonides nende taga.

Valga linn saab kasu piirkonna terviklikust arendamisest. Valga linn vajab oma arengu hoogustamiseks tagamaad, et toimiks teenused, näiteks kaubandusvõrk, haridussüsteem, ühistransport jms. Kunstliku konkurentsi tekitamine tuleb välistada ning samuti ei ole õige tekitada inimestes linna ja maa suhete vastandumist ning negatiivseid arvamusi antud küsimustes. Tugev keskus vajab piisavat tagamaad. Näiteks elan maal, tööl, koolis, huvikoolis, poes saan käia linnas, muretsemata omavalitsusliku kuuluvuse, maksude laekumise, huvikoolide tasu vms küsimuse pärast. Valga asub ise geograafiliselt ja Eesti riigi mõistes ääremaal ning on piiriäärne suletud territoorium. Ühinemine maaomavalitsustega avardab piirkonna arenguvõimalusi laiemalt (sh. suurtest fondidest suurte rahade küsimine) ning sunnib Valga piirkonda töötama koos ühiste eesmärkide nimel.

- Kaugematesse omavalitsustesse teenused ei jõua.

Vastus: kui ühinemine toimuks 2013. a. kohalike omavalitsuste valimiste ajal, siis sinnamaani on veel 2,5 aastat aega ning samuti üleminekuperioodil 2013-2017 ei oleks negatiivseid aspekte näha, kuna ühinemislepingus on võimalik investeeringud ning ressursside jaotus kokku leppida. Teistel ühisel valimistel võivad toimuda muutused, aga selleks ajaks on eeldatavalt välja kujunenud ühise valla tunne. Eesmärk võetakse ikka teenuste kvaliteedi paranemise suunas ning väide et kaugematesse piirkondadesse teenused ei jõua põhinev suuresti emotsioonidel, mitte kainel mõistusel. Seisukoht, et

kindlasti me läheme tülli ning linnamehed teevad maameestele ära on arengut pärssiv ning negatiivse alatooniga suhtumine.

- Kas koole hakatakse kinni panema?

Vastus: seda ei ole keegi väitnud ning eesmärk on koole maksimaalselt säilitada. Ainuke tõsine oht on Öru algkool, kuhu 2013. a. prognoosi kohaselt astuks 0 õpilast. Vähemalt sinnamaani kooli säilib ning 2013. a. on Öru vallavolikogul otsustamise koht. Küsimus on veel Tsirguliina Keskkoolis, kas on võimalik uue Põhikooli ja gümnaasiumiseaduse nõudeid täita ning kas vajab kaalumist astme alandamine põhikooliks. Aga need teemad ei ole seotud ühinemisega, vaid otseselt laste arvu ning Haridus- ja Teadusministeeriumi poolse poliitikaga.

- Kuidas tekib kulude kokkuvõid?

Vastus: kulude kokkuvõid tekib peamiselt volikogude majandamiskulude arvelt ning lisaks on võimalik saavutada kokkuvõidu ametnike palgafondilt, kui luua spetsialistikeskne ametiasutus ning 92 ametniku asemel hoida palgal 68 ametnikku. See aga tähendaks seniste palkade säilitamist ning väikest tõenäosust saada väga häid erialaspetsialiste tööle. Kuid kindlasti ei pea palkasid tõstma, see on vaid uuringus toodud soovitus. Kui palkasid mitte tõsta, siis saavutaks ca 5,5-6 miljoni kroonis kokkuvõidu. Aga sisulist ja mastaapset kokkuvõidu loota ei ole nagu paljud inimesed ühinemistest eeldaksid.

- Millised töökohad kaotatakse?

Vastus: ühtegi töökohta ei kaotada. Luuakse uus omavalitsus uue ametnike struktuuriga (spetsialistikeskne lähenemine). Küsimus on lihtsalt selles, kuidas vastavad olemasolevad ametnikud uutele kompetentsinõuetele (neid ei ole küll kuskil fikseeritud, kuid ülalpool on kirjeldatud maaomavalitsuste olukorda, kus on välja toodud, et olulised spetsialistid puuduvad, Taheva, Karula ja Tõlliste ühinemise juures).

- Millised teenused paranevad?

Vastus: kui luuakse spetsialistikeskne lähenemine, siis paranevad kõik omavalitsuse teenused. Kuna Valga linnas on juba praegu enamus vajalikest spetsialistidest olemas, siis Valgas ei avaldu teenuse kvaliteedi kasv märkimisväärselt. Tihtipeale inimesed ei taju omavalitsuste funktsioone ja ülesandeid ning mõistetakse avalik teenus. Ka see on avalik teenus, kui keskkond on arhitektuuriliselt nauditav ning näiteks põllupealsete elamuarendustega rikkumata (omavalitsuse funktsioon korraldada ruumilist planeerimist). Omavalitsuse funktsioonid on toodud täpsemalt uuringu III osa 1. ja 2. peatükis. Kui omavalitsuses on tööl spetsialist, siis ta teab, mis on tema tööülesanded ning ta saab igapäevaselt tegeleda erialase tööga, väikses vallas ei teki piisavat töökoormust. Tekib kohalik praktika ning kogemused. Võib tuua paralleeli kirurgiga, kes lõikab ainult paar korda aastas. Kes julgeks sellise doktori noa alla minna? Sama on ametnikuga omavalitsuses.

Öru valla avalik rahvakoosolek

Asukoht: Öru lasteaed-alkkooli II korruse saal

Aeg: 18. jaanuar 2011, algus kell 16:00

Õru koosolekul toodi välja järgmised punktid, millele on vajalik leida vastus ning uuringut vastavasisuliselt täiendada:

- Õru vallas on positiivseks pooleks see, et kohalikud elanikud tunnevad ametnikke ja vallavanemat ning oskavad pöörduda. Suures omavalitsuses kaob inimese keskne lähenemine ära ning ametnik ei tea inimeste vajadusi ning inimesed ei tunne ametnikke. Samuti võib osutada keeruliseks vastuvõtuoja saamine ametniku juurde. Kasvab bürokraatia.

Vastus: teatav bürokraatia kasv ning ametniku kaugenemine kodanikust on paratamatu. Siiski tuleb mõelda sellele, et mis küsimustes ja kui tihti pöördatakse vallamajja. Enamus küsimusi on sotsiaalvaldkonnast ning arvestades asjaolu, et endistesse maaomavalitsuste keskustesse luuakse piirkondlikud teeninduspunktid, kus hakkavad paiknema infospetsialist ja piirkondlik sotsiaaltöötaja minimaalses plaanis, siis elaniku jaoks asi halvemaks ei muutu. See kas eelarvet koostatakse, raamatupidamist tehakse või planeeringuid ja ehitusküsimusi menetletakse Valgas ei puuduta otseselt elanikku. Need vähesed korrad, kus on vajalik pöörduda Valgas mõnes ametniku juurde on võimalik lahendada. Vastuvõtuoja saamise küsimus ei ole ka tegelikult reaalne probleem, vaid kartus suurema omavalitsuse ees.

- Väikese valla tugevus on see, et täielikult puudub korruptsioon.
Vastus: võib arvata, et tegemist on õige väitega, kuid arvamus kommentaari ei vaja.
- Probleemseteks teemadeks muutuvad põllumeeste probleemid ning arstiabi kättesaadavus.
Vastus: mõlemad teemad on valdkonnad, mis ei ole omavalitsuse korraldada ning seega ei vaja pikemat käsitlust. Kuigi suurema omavalitsuse raames on näiteks arstiabi küsimust võimalik laiemalt analüüsida ning leida lahendusi piiratud eelarve tingimustes. Kuna tegemist on riigi poolt korraldatavate teemadega, siis suurema omavalitsuse tugi inimesele ja läbirääkimistel riigiga on tugevam.
- Siiski aastate perspektiivis on Õru vallal otstarbekas kellegagi ühineda, küsimus on ainult selles, kas Valga, Tõrva või Otepää suunal. Maksulaekumine Õru vallas on madal ning eeldatavalt läheb hullemaks. Hetkel on vallas hinnanguliselt 400 aktiivset inimest, kes elavad igapäevaselt Õru vallas. Ühinemine on mõistlik, aga mitte linnaga, sest linna huvitab 5-10 km linna äärest edasi (linnaäärsed maad jms). Kuskil 10 aasta perspektiivis unustatakse ikkagi kaugemad piirkonnad ära.
Vastus: üldine mõttekäik on õige ja loogiline ning arvestades Õru valla sotsiaalmajanduslikku olukorda (vähenev rahvastik ja maksulaekumine) on ühinemine tulevikus vajalik, kui mitte öelda vältimatu. Piirkondlik kuuluvus on muidugi eelkõige kohaliku rahva otsustada, kuid arusaam, et linna huvitav vaid 5-10 km linna piirist on väär. Linn ei saa olla tugev ilma piisava ja elujõulise tagamaata, veel enam arvestades Valga geograafiliselt suletud positsiooni. Ääremaastumise küsimust on käsitletud ka üleval pool Taheva ja Karula koosolekute küsimuste juures.
- Uuringus on vajalik täpsemalt kirjeldada külavanema õigusi ja kohustusi ning mõelda tema rahastamise peale. See teema on hetkel uuringus puudulik.
Vastus: külavanema küsimus on pikemalt selgitatud Taheva koosoleku 4. küsimuse vastuses (vt ülaltpoolt). Teema kordub.

- Ühinemislepingusse on vajalik sisse kirjutada, et Õru valla ühinemistoetus 2 miljonit krooni, tuleb investeerida Õru valda.
Vastus: mõistlik ettepanek. Ühinemisleping on vahend, mille abil lepitakse kokku elu toimimine üleminekuperioodil. Otstarbekas on suunata ühinemistoetus kõikidesse piirkondadesse eraldi, vastavalt igasse maaomavalitsusse 2 miljonit krooni ning Valga linna 4 miljonit krooni. Kaalumist vajab ka Valga linna 4 miljoni krooni suunamine hoopis maapiirkondadesse, et aidata neid arengus järgi. Samuti lepitakse ühinemislepingus kokku teenuste kujunemise põhimõtted ning investeringute tegemise järjekord.
- Uuringus toodud tulude kasvatamise viisid on negatiivse mõjuga, kuna elaniku võimekus kodanikuna langeb, kui tõstetakse maamaksu ning ühtlustatakse muid määrasid (hariduse omaosalused jms). Maainimestel ei ole piisavalt sissetulekuid, et määrased kasvatada.
Vastus: uuringus toodud ühtlustamised (elanikule kulu, omavalitsusele tulu) on toodud olukorra näitlikustamiseks. Nn. ühtlustamised oluliselt lisatulusid ei anna, kuigi arvestades maaomavalitsuste seniseid tulusid, siis on summad isegi kaalumist väärt. See kas ühtlustamisi teha või mitte on uue omavalitsuse otsustada, aga väide et elaniku võimekus tänu lisakulule langeb on tõsine argument, et neid mitte teha.
- Ohuks võib kujuneda uue volikogu koosseis, kuna teistel valimistel peale ühinemist läheb tõenäoliselt võitlus parteide tasandile ning seega maapiirkondade esindatus võib väheneda.
Vastus: 2009. a. omavalitsuste valimiste tulemused on Vabariigi Valimiskomisjoni veebilehelt kättesaadavad (saab täpsemalt uurida, kui on soovi:
 - *Hummuli vallas valimisliit Hummuli 2009 6, Keskerakond 1 ning üksikkandidaadid 2.*
 - *Karula vallas Reformierakond 6, Keskerakond 2 ning valimisliit Ühtne Koduvald 1.*
 - *Taheva vallas IRL 7, valimisliit Kodukant 1 ning Keskerakond 1.*
 - *Tõlliste vallas Sotsiaaldemokraatlik Erakond 5, valimisliit Hooliv vald 4, IRL 2, Keskerakond 2.*
 - *Valga linnas on mandaatide jagunemine Reformierakond 8, Keskerakond 8, Sotsiaaldemokraatlik Erakond 3, IRL 1 ning valimisliit Hooliv Valga 1.*
 - *Õru vallas valimisliit Koduvald 5 ning Keskerakond 2.*

Üheselt väita, et maapiirkondade esindatus volikogus teistel ühistel valimistel kindlasti väheneb on ennatlik, kuna ka maapiirkondades on parteidel volikogus suur kaal ning tulevikus hõlmab valimismäng lihtsalt suuremat territooriumi. Küsimuses toodud väitel, et valimisvõitlus taandub erakondadele, on tõepõhi all. Tõenäoliselt saavad suuremateks volikogusse püüdlejateks Reformierakond, Keskerakond, Sotsiaaldemokraatlik Erakond ning Isamaa ja Res Publica Liit. Suuremad kaotajad 2009. a. valimistele tuginedes on Hummuli ja Tõlliste valimisliidud. Teisest küljest ei välista keegi laiemat koostööd maapiirkondades ning ühiste valimisliitude moodustamist.

- Riigi ettevõtluse strateegia on paigast ära, tööpuudus on suur ning ei ole inimestel piisavaid sissetulekuid. Samuti pole ettevõtetel kohapealt tööjõudu võtta.
Vastus: üldises plaanis on välja toodud märkus õigustatud, kuid ei ole otseselt seotud omavalitsuste ühinemisega. Ettevõtluse valdkond ei ole kuulu omavalitsuse kohustuslike valdkondade hulka, kuid omavalitsusel on võimalik selles suunas palju ära teha.

Siiski mõned väljavõtted riiklikest eesmärkidest, mis on seotud ettevõtluse arendamisega (Eesti ettevõtluspoliitika 2007-2013):

- *Ettevõtjate, ettevõtete juhtide ja töötajate teadmiste ja oskuste arendamine läbi koolitamise ja elukestva õppe soodustamise.*
- *Alustava, kasvupotentsiaaliga ja rahvusvahelistuva ettevõtte nõustamine valdkondades, mis võimaldavad edasiminekut tootlikkuses, ettevõtte kasvu- ja konkurentsivõimes.*
- *Ettevõtlus- ja innovatsioonialase teadlikkuse tõstmine läbi teabe ja teadlikkuse levitamise ühiskonna erinevates rühmades.*
- *Ettevõtete ligipääsu parandamine kapitalile: stardi- ja mikrolaenude riiklik tagamine; teadmiste parandamine erinevatest rahastamisvõimalustest; laenuinstrumentide pakkumine, võimaldamaks turutõrke olemasolu korral ettevõtetele kapitalile ligipääsu; riiklike tagatiste pakkumine laenudele, liisingule ning pangagarantiidele.*
- *Investeeringute toetamine: stardi- ja kasvutoetuse pakkumine alustavale ettevõtjale; ettevõtete investeeringute toetamine tehnoloogia uuendamiseks; ettevõtluskeskkonda toetavad avaliku sektori tegevused, sh infrastruktuuri ja vajaliku tööjõu osas.*
- *Eesti ettevõtete ekspordivõimekuse arendamine: ettevõtete uutele turgudele laienemise toetamine; turundustoetused ekspordipotentsiaaliga ettevõtetele; koolitus ja nõustamistoetused alustavatele ja olemasolevatele eksportööridele; klasterite loomise ja ühisturunduse toetamine, soovitatavalt koostöös ettevõtlusorganisatsioonidega; riiklike eksporditagatiste väljastamine eksportivatele ettevõtetele.*

Maaelu arendamise strateegia 2007-2013

- *Põllumajandusettevõtete toetamine*
- *Maamajanduse mitmekesistamine*
- *LEADER – kohalike algatuste arendamine*

Hummuli valla avalik rahvakoosolek

Asukoht: Hummuli Rahvamaja

Aeg: 18. jaanuar 2011, algus kell 18:00

Hummuli koosolekul toodi välja järgmised punktid, millele on vajalik leida vastus ning uuringut vastavasisuliselt täiendada:

- Koosolekul osalenud inimeste üksmeelne arvamus on, et Hummuli vald peaks säilima iseseisva omavalitsusüksusena, kuna tegemist on tugeva ajalooga piirkonnaga. Hummulil on hea asukoht, arenenud ja toimiv ettevõtlus. Ühinemises nähakse rohkem kahjulikke mõjusid, kui positiivset. Volikogus tahetakse arutada kohalikke

asju, mitte laiema piirkonna probleeme. Näiteks on oluline miinus hariduse lisarahastuse kadumine, kuna hariduse valdkonda ei tohi kindlasti tulevikus vähem raha suunata, sest haridus on kvaliteetse tööjõu aluseks. Oht on selles, et hariduse karbikulud kannavad omavalitsused ning kui riigipoolne lisarahastus haridusele kaob, siis peavad ka omavalitsused tõmbama haridusrahasid kokku ning tekib oht maakoolide sulgemiseks.

Vastus: Hummuli piirkonna ajaloost on listaud ülevaade uuringusse III osasse, kuna ajaloo osa ei ainult taustinformatsioon, vaid samuti tugi ühinemispriirkonna optimaalsuse kirjeldamisele. Kohalike küsimuste arutamine ning samuti hariduse väärtustamine on kõik kahtlemata õiged küsimused. Kindlasti omab hariduse lisarahastuse kadumine tulevikus negatiivset mõju, kuid küsimus on pigem selles, kas ühinenud omavalitsus suudab regiooni jõulisemalt arendada, kui väiksemad omavalitsused eraldi. Küsimus on kaalukaasi kaldumises.

- Riik pigistab omavalitsusi erinevate seadustega ning seetõttu pole omavalitsustele pandud kohustusi senise rahastusmudeliga samaväärselt täita nagu näiteks Soomes. Kuna Eesti ja Soome omavalitsuste tööpõhimõtted ning rahastamine erinevad oluliselt, siis pole mõtet tuua Soomest häid näiteid ühinemise kohta. Näiteks pole teede jaoks piisavalt raha ning samuti ei ole seda probleemi riik suutnud lahendada.
Vastus: argument on kahtlemata õige ning omavalitsustele pandud ülesanded ei ole kindlasti tasakaalus omavalitsuste seniste rahastuspõhimõtetega. Olemasolevad kohustused on omavalitsustele liialt suured ning vajalik oleks kaaluda terve riigi tasemel riigi ja omavalitsuse funktsioonide ja ressursside ümber jagamist. Hea võimalus tasakaalu saavutamiseks oleks kahetasandiline omavalitsus, mida on kirjeldatud ka allpool. See võimaldaks jagada ringi funktsioone, kuid oluline on ka rahastuse muutmine. Eestit ja Soomet ei saa üks ühele võrrelda, kuid siiski heaks eeskujuks Eestile on Soome kindlasti. Konkreetse näitena võib tuua Seinäjoki linna, mis on tekkinud ühinemiste tulemusena. Kõigepealt liitus 2005. a. Seinäjokiga Peräseinäjoki ning 2009. a. veel kaks omavalitsust (ca 7000 ja ca 14000 elanikuga maaomavalitsused) ning tulemusena omavalitsusüksus nimega Seinäjoki linn. Elanikke üle 56 tuhande, töandjaid 2500 ringis ning pindala 1468 km². Omavalitsuse pikkus on põhjast lõunasse ca 90 km. Tulemusena on positsioon regiooni keskusena kasvanud, lisandunud on elanikke ja investeeringuid.
- Hummuli on siiski saanud kohalike elanike hinnangul väga hästi hakkama ning suutnud teostada ka investeeringuid. Teostatud on vee- ja kanalisatsioonitrasside renoveerimine ning koolimaja remont. Völakoormust vallal ei ole.
*Vastus: Hummuli vald on perioodil 2005-2009 teostanud investeeringuid kogumalus **5 364 160** krooni, millest omaosalus oli **2 509 614** krooni (46,8%) ning toetus **2 854 546** krooni (53,2%). Laenukoormus puudub. Täpsemalt uuringu II osas peatükkides 9.3.1 ja 9.4.1. Hummuli vald on saanud toetusrahasid Kultuuriministeeriumist, Haridus- ja Teadusministeeriumist, Sotsiaalministeeriumist, KIK-ist ning EAS-ist. Maksimaalne investeeringusumma on olnud korraga 749 900 krooni ning suurtele fondidele on ligipääs puudunud. Peatükis 9.5 on toodud omavalitsuste võrdlus, sh tehtud investeeringud 2005-2009. Hummuli jääb investeeringute kogumahult inimese kohta alla 2-3 kordselt Tahevale, Tõllistele ja Valgale. Minimaalne edu on olemas*

Karula ja Öru ees. Investeeringute omaosaluselt inimese kohta 2005-2009 on Hummuli vald ühinemiskiirkonnas viimasel kohal.

Kui kohalik kogukond on omavalitsuse tegevuse rahul on see hea märk, kuid statistiline võrdlus teistega ei ole kuigi kiita.

- Ühinemise asemel peaksid omavalitsused tegema hoopis laiemat koostööd. Nagu näiteks SA Valga Piirkonna Keskkonnakeskus. Vaadeldes ühinemise näiteid maakonnas, siis Otepää ühinemine on olnud ainult negatiivsete mõjudega. Tõsiselt võiks kaalumise alla hoopis võtta omavalitsuste ühisametnike kasutamise.
Vastus: omavalitsuste vahelise koostöö tegemine on kindlasti väga oluline ja vajalik. Arvamusi on erinevaid ning kindlasti ei pea ühinema, kui sellest teenused paremaks ei muutu ning kõik osapooled ja eelkõige kohalikud elanikud kasu ei saa. Kui vaadelda puhtalt arengulisi küsimusi ja eelkõige inimese kui Eesti riigi kodaniku seisukohast, siis ei ole niivõrd oluline, kust vallapiirid jooksevad, vaid see, et heaolu kasvaks. Koostöö peaks toimima ideaalis maakonna tasemel ning areng võiks olla maakondlikult terviklik. Ühiste ametnike kasutamise kaalumine on oluline, kui ühinemise soovist Valga piirkonnas midagi välja ei tule. SA Valga Piirkonna Keskkonnakeskus on tõesti hea näide hetkel toimivast koostööst (Valgamaa omavalitsustest pole ainsana Otepää vald sellega liitunud). Kui toimub ikkagi kuue omavalitsuse nn. maksimaalne ühinemine, siis suudab uus omavalitsus täita kõiki funktsioone ning ühiste ametnike kasutamine näiteks Tõrva ja Otepää piirkondade omavalitsustega ei ole vajalik. Samuti ei vaja hetkel Valga linn koostööd ühisametnike osas.

Ühisametnike kasutamise vajadust peaksid ühinemise nurjumisel kaaluma Hummuli, Karula, Taheva, Tõlliste ja Öru vallad. Ühisametnike kasutamine lahendab palju probleeme ning ei tekita neid otseselt juurde, mis tekiks maaomavalitsuste omavahelisel ühinemisel.

- Hummuli rahva seisukohast on ebaoluline uuringus toodud volikogu koalitsiooni ja opositsiooni tekkimine, kuna vajalik on teha asju ära, mitte tegeleda võimuvõitlusega, mis suures omavalitsuses tekib. Siit edasi tekib veel küsimus, et kui uues volikogus oleks 21 liiget, siis kuidas on võimalik garanteerida seda, et kui Hummulis näiteks on vaja teatud teelõik parandada, siis kuidas Hummuli hääl uues volikogus pääseb kostma?
Vastus: Hummuli valla seisukohast vaadatuna on küsimuse püstitus kindlasti õige, kuna volikogus 9-st liikmest ainult 1 parteiline ning ülejäänud kuuluvad valimisliitu või on üksikkandidaadid. Seega selgepiirilise koalitsiooni ja opositsiooni tekkimine on Hummuli vallale uus olukord ning otseselt garanteerida ei ole võimalik, et mõni Hummuli valla elanik kindlasti volikokku pääseb ning Hummuli probleeme edastab. Siiski suures omavalitsuses, nagu ka väikeses, on ka muid võimalusi peale volikogu. Kõikidel omavalitsuse elanikel on võimalik osaleda omavalitsuse arengukava, üldplaneeringu ja valdkondlike arengukavade (jäätmekava, hariduse arengukava, teehoiukava jms) koostamisel, mis on sisuliselt kokkulepped, kuidas omavalitsuse eri piirkondi ja mis järjekorras arendatakse. Seega et näiteks Hummuli teatud teelõik saaks remonditud, on vajalik probleem tõstatada arengukavade koostamisel.

- Ajaloolist kujunemist vaadeldes, siis sobiks Hummuli hoopis Tõrva regiooni, kuna on vana Mulgimaa osa. Näiteks Koorküla piirkonnas tekib selge ääremaastumise oht, kui ühineda Valgaga. Kuigi teisest küljest on olemas ka piisav side Valgaga, kuna kaubandus, meditsiin jms asuvad jällegi Valgas.
Vastus: algselt kuulus Hummuli vald Viljandimaale ning Valgamaa piiridesse sai vald alles 1921. a. Seega võib väita, et side ajaloolise Mulgimaaga on olemas, teisalt on küsimus, kas see on piisav põhjus, et mitte ühineda Valga suunal. Viimased 90 aastat on Hummuli olnud siiski Valgamaa osa.

- Ühinemisest peab ilmena reaalne kasu riigile ning eelkõige kohalikule elanikule, ühinemine ei tohi olla poliitiline otsus ning seda ei tohi poliitikale taandada.
Vastus: toodud arvamus on kindlasti õige ning puhtalt ühinemise pärast ei ole vaja kindlasti ühineda, kui reaalselt kasu näha ei ole. Siiski on vajalik mõelda igal ühinemiskiirkonna omavalitsusel, kas suudetakse täita kõik erinevatest õigusaktidest tulenevad nõuded ning omavalitsustele pandud kohustused. Teisest küljest, kas pakutavad avalikud teenused on piisavalt kvaliteetsed, et elanikud on rahul ning ei soovi halva elukeskkonna tõttu piirkonnast lahkuda.

Ühinemise kohta teevad otsuse omavalitsuste volikogud ning otsus võiks tugineda reaalsete argumentide kaalumisel, mitte poliitilistel ajenditel. Riik soovib tugevaid ja toimetulevaid omavalitsusi ning kohalik elanik head elukeskkonda ja häid avalikke teenuseid (näiteks kvaliteetne haridus kodu lähedal).

- Kui ikkagi rääkida ühinemisest ning uuringus toodud piirkondlikest teeninduspunktidest, siis oleks vajalik mõelda selle peale, et tulevane infospetsialist ning sotsiaaltöötaja oleksid pärit kohalikust piirkonnast ning tunneksid kohalikke inimesi ja olusid.
Vastus: arvamus õige, kuna kohalik inimene tunneb piirkonda ja selle inimesi. Sotsiaaltöötajate puhul on asi lihtsam, kuna eeldatavalt saavad olemasolevad inimesed oma tööd jätkata, muutuvad vaid tööülesanded (toimub täpsem spetsialiseerumine). Infospetsialisti ametikoht on maaomavalitsuse töötajatele uus lahendus ning seega on vajalik leida sobivad inimesed (kas seniste ametnike või piirkonna elanike hulgast). Üldpõhimõte on väga õige ning uuringus on võimalik see välja tuua.

- Ühe näitliku teemana on vajalik tõstatada kohaliku arstipunkti küsimus. Suure omavalitsuse raames on tõenäoline, et hakatakse arutama, et Hummuli punkt on liialt kallis pidada ning suuname inimesed hoopis Tõrvasse või Valka.

Vastus: arstiabi seisukohast on olukord järgnev:

- *Hummuli vallas tegutsevad kaks perearsti, kes võtavad inimesi vastu esmaspäevast neljapäevani. Arstipunkt Hummuli alevikus.*
- *Karula inimesi võtab vastu piirkonna perearst Valga haigla ruumides.*
- *Taheva vallas eraldi ühtset perearsti nimistut ei ole, inimesed on peamiselt Valga ja Mõniste perearstide nimistutes.*
- *Tõlliste vallas võtab perearst vastu Tsirguliina alevikus esmaspäevast neljapäevani ning Laatre alevikus neljapäeval ja reedel.*
- *Õru valla elanikud käivad perearsti vastuvõtul Tsirguliinas.*

- Valga linna elanike perearstid asuvad Valga Haiglas.

Maapiirkondades on hetkel perearst kohapeal Hummulis ja Tõllistes. Tulevikus on otsustamise oht, kas suunata kõik perearstid asukohaga Valga linna või säilitada kohapealsed võimalused. Võib säilitada nii Hummuli, kui Tõlliste arstipunktid või koondada kokku Tõllistesse (aga sellisel juhul sõltub asi juba bussiühendustest, kuna Hummulist Valka on 15 km ja Tsirguliinasse 14 km). Siiski arstiabi korraldamine on riigi ülesanne ning seda koordineerib Valga Maavalitsus. Uuel omavalitsusel on seadusest tulenevalt võimalus asutada üldarstiabi teenust pakkuv äriühing, kuid see võib tähendada lisakulutusi. Senised tervishoiukulutused on omavalitsustel minimaalsed (uuringu III osa peatükk 7.2.6).

- Uuringus toodud nägemus ühistranspordi kohta on valesti hinnatud. On selge, et ei ole mõtet transpordiskeemi planeerimisel ära unustada majanduslikku kasu ning kõiki väiksemaid piirkondi omavahel ühendada ei saa.

Vastus: toodud ettepanek on sisuliselt mõistlik ning uuringu teksti korrigeeritakse. Avaliku ühistranspordi korraldamisega tegeleb riik läbi Valga Maavalitsuse ning uuringus maakondlike liinide korraldust täpsemalt analüüsima ei hakata. Kohalike omavalitsuste korraldada on õpilastransport ning seda on suuremas omavalitsuses lihtsam korraldada. Näiteks otsustada, kas kasutatakse omavalitsuse enda busse või korraldatakse õpilastranspordi tarbeks avalik hange. Oluline on tagada liinide optimaalne korraldamine, et pikkade liinide tõttu ei peaks lapsed hommikul liialt vara bussi peale minema ning ei jõuaks õhtul liiga hilja koju tagasi.

- Uuringu materjalides on vajalik üle vaadata segased kohad: Hummuli piirkonna õpilaste liikumine Tõrva ja Valga vahel, lähteandmete ja järelduste kooskõla ning tervishoiu valdkond.

Vastus: uuringu tekstid vaadatakse üle ning vajadusel korrigeeritakse. Uuringus on toodud, et Hummuli vallas tegutseb kaks haridusasutust: Hummuli Põhikool ja Hummuli Lasteaed "Sipsik". Gümnaasiumiealistele õpilastele on koolipiirkonnaks põhiliselt Valga linn, aga ka Tõrva, Tartu. Põhikooli juures tegutseb ka Valga Muusikakooli filiaal. Vaadeldes kõiki kooliastmeid kokku, siis Tõrvasse liigub 2009. a. seisuga 22 õpilast ning Valka 16 õpilast.

Lisaks vaadatakse üle lähteandmete ja järelduste kooskõla ning tervishoiu valdkond. Kuigi tervishoiu teemat on käsitletud ka paar küsimust üleval pool ning kuna tegemist on riigi poolt korraldatava teemaga, siis on keeruline muutusi prognoosida.

Tõlliste valla avalik rahvakoosolek

Asukoht: Tsirguliina Rahvamaja

Aeg: 19. jaanuar 2011, algus kell 16:00

Tõlliste koosolekul toodi välja järgmised punktid, millele on vajalik leida vastus ning uuringut vastavasisuliselt täiendada:

- Ühistranspordi küsimus, selle skeemi peaks täpsemalt paika panema. Õpilastransport ühisliinidele, siis on see oht, et paljud lapsed peaksid minema väga vara bussi peale ja

siis jälle teistpidi jõuavad liiga hilja koju. Ringid ei saa olla liiga pikad. Vajalik on leida lahendusi.

Vastus: avaliku ühistranspordi korraldamisega tegeleb riik läbi Valga Maavalitsuse ning uuringus maakondlike liinide korraldust täpsemalt analüüsima ei hakata. Kohalike omavalitsuste korraldada on õpilastransport ning seda on suuremas omavalitsuses lihtsam korraldada. Näiteks otsustada, kas kasutatakse omavalitsuse enda busse või korraldatakse õpilastranspordi tarbeks avalik hange. Oluline on tagada liinide optimaalne korraldamine, et pikkade liinide tõttu ei peaks lapsed hommikul liialt vara bussi peale minema ning ei jõuaks õhtul liiga hilja koju tagasi.

- Vajalik on uuringus defineerida külavanema roll ning ülesandes. Selgus peab tekkima, kas ja kuidas on külavanema töö tasustatud ning kui palju neid peaks olema, kas igas külas eraldi?

Vastus: külavanema teema on põhjalikult käsitletud Taheva rahvakoosoleku vastava küsimuse vastuses (vt. ülaltpoolt).

- Võiks tuua paralleele lähipiirkonnast, eelkõige Otepää kogemusi ühinemisel. Eriti maa ja linna vastandumise küsimused.

Vastus: Otepää küsimust on pikemalt käsitletud ülalpool Karula koosoleku küsimuste juures.

- Ühistransport: täna sõidavad valdadest läbi maakondlikud liinid ja kui tekiks üks vald, siis muutuvad need vallasisesteks ja liinivõrk võib hoopis kokku kuivada. Hajaasustuse pärast võib liinivõrk saada liialt optimeeritud. Vajalik on leida lahendusi, et nii ei juhtuks.

Vastus: küsimusele vastamiseks on pöördusid uuringu koostajad Valga Maavalitsuse poole ning maavanema sõnul toterib hetkel riik ainult neid liine, mis on omavalitsuste piiride ülesed. Hetkel on Valga Maavalitsus läbi viimas ühistranspordi uuringut, mis selgitab välja maakonna elanike liikumisharjumused ning kavandab selle alusel liinivõrku. Maavanema sõnul lisatakse uuringusse ka tõstatatud küsimus, et mis saab, kui liinid muutuvad pärast ühinemist omavalitsuse sisesteks ja riik ei peaks enam toterima. Vajadusel tehakse ka ettepanekud seaduse muutmiseks, eesmärgiga toterida jätkuvalt ka neid liine, mis ühinemiste järgselt on muutunud omavalitsuse sisesteks.

- Üks variant ühinemise alternatiiviks oleks kahetasandiline omavalitsus.

Vastus: kommentaarina niipalju, et jah kindlasti on see üks kaalukas alternatiiv. Siiski kahetasandilise omavalitsuse küsimuse võiks üles võtta riiklikul tasemel, kui räägitakse üleriigilisest haldusreformist. Ainult Valga piirkonna kontekstis ei ole selle detailne analüüsimine otstarbekas.

Eelmise kümnendi keskpaigas on Siseministerium arutlenud ning koostanud ideekavandi kahetasandilise omavalitsuse toimimisest. Kokkuvõttes ei eelda kahetasandilise omavalitsuse süsteemi loomine põhiseaduse muutmist ning ei ole lisanduva tasandi loomine, vaid osade ülesannete üle viimine riigi käest omavalitsuste kätte. Tegemist on regionaalse juhtimise ümberkorraldamisega, kuna hetkel puuduvad maavanematel reaalsed vahendid kõigi ülesannete täitmiseks,

regionaalseteks investeeringuteks ning arendustöö tegemiseks. Kahetasandiline omavalitsus on kõige demokraatlikum viis regionaalseks juhtimiseks, seda on kinnitanud ka Tartu Ülikooli inimgeograafia teadur Garri Raagmaa.

Kahetasandilise süsteemi vajadus tuleneb ka sellest, et omavalitsused ei ole suutelised tegema kogu maakonda hõlmavat tulemuslikku koostööd. Samuti on tänased maakondlikud omavalitsusliidud liialt nõrgad (puudub piisav rahaline ja inimressurss) ning näiteks riiklike ülesannete delegeerimine maakondlikele liitudele eeldab tänasel päeval vabatahtliku ühenduse seadustamist ning omavalitsustele kohustusliku liikmestaatuse kehtestamist (see eeldab aga tänaste omavalitsuste sellesuunalist tahet).

- Ühinemise kasu oleks ka omavahelise arvlemise kadumine. Kui vaadata hetkeseisu, siis 73 last õpib väljaspool Tõlliste valda ning 43 neist Valga linnas, kelle pealt vald maksab linnale raha.

Vastus: kommentaar ei eelda selget vastust, kuid välja toodud argument on õige. Näiteks selle 43 lapse pealt maksab Tõlliste vald aastas Valga linnale üle poole miljoni krooni. Hetkel on ka lapsevanemal vaba voli valida oma lapsele sobiv kool, kuid koolivalik väljaspool omavalitsust kergendab omavalitsuse rahakotti. Suures omavalitsuses saaks lapsevanem edasi kooli valida, kuid tõenäosus, et tegemist on sama omavalitsuse kooliga on suurem ning seega omavalitsuse väljaminek väiksem.

- Piirkondlikud huvid on väga erinevad Jaanikese, Paju ja Tagula külad näiteks, Jaanikese ja Paju inimesed tahaksid ilmselt Valgast teenuseid (kaugus vähem kui 5 km Valga linna piirini), Tagula omad mitte, kuna see on kaugem piirkond (Tagula keskusest on Valga linn 25 km, Antsla linna 10 km).

Vastus: küsimuse püstitus on kahtlemata õige, kuid mitte nii must-valgena vaadeldav. Väga paljudes maaomavalitsustes leidub selliseid kohti, kus mõnda teise valla suuremasse keskusesse on vähem maad, kui oma valla keskusesse. See aga ei muuda Valga linna seisukohast näiteks Tagula piirkonda halvemaks, kui on Paju või Jaanikese piirkond, jäävad kehtima ikkagi keskus-tagamaa seosed, tekib lihtsalt küsimus piiri tõmbamises. Võimalik on ühineda ka osalistes piirides ning teatud külad liita hoopis ühinemispirkonna omavalitsustega piirnevate omavalitsustega, kuid õigem on võtta eesmärk ikkagi tervikliku ühinemise suhtes, mitte külasid ja piirkondi killustada.

Võimalik on esitada ka hoopis vastupidine küsimus, et miks hetkel Jaanikese ja Paju külade inimesed peavad leppima sellega, et nende vallamaja asub Tsirguliinas, aga mitte Valgas, sest Valka on palju vähem maad.

- Kommentaar Valga linna laenude kohta. Laen on küll suur võrreldes maaomavalitsustega, kuid järele jäänud laenuvõimekus on piisavalt suur ning samuti on laenude abil kaetud omaosalusi suuremahulistes EL projektides. Peale veevärgi ja kanalisatsiooni projekti lõppemist on 95% elanikest varustatud uute torudega ning samuti on korda tehtud enamus sotsiaalobjekte.

Vastus: teemat on kommenteeritud ka ülalpool Karula koosoleku küsimuste juures.

- Üks positiivne aspekt on ka see, et suurematest fondidest avaneb võimalus raha taotleda suurema omavalitsuse raames. Senise hea näitena võib tuua Ühtekuuluvusfondi, kus väiksed vallad ei pääse üldse löögile.
Vastus: kommentaar kindlasti õige ning pikemat selgitust ei vaja. Suure ja tugeva omavalitsuse raames on võimalik algatada suuremaid projekte ning kasutada keerulisemaid fonde.
- Ühinemise kasu väljendub avalike teenuste kvaliteedi kasvus. See, et teatud funktsioonid nagu raamatupidamine, planeeringud, ehitusküsimused, keskkond jms viiakse kokku kesksele tasemele, asukohaga Valga linn, ei puuduta otseselt kohalikku elanikku. Kohapeal säilib sotsiaaltöötaja ning infospetsialisti funktsioon.
Vastus: vaadeldes Tõlliste vallavalitsuse hetkelist ametnike arvu ja struktuuri, siis otseselt kohalikke elanikke puudutavad sotsiaal- ja lastekaitse küsimustega tegelevad ametnikud. Need funktsioonid on kohapeal ja piirkondlikuna tagatud ka omavalitsuste ühinemise järgselt. Muude küsimuste lahendamine tsentraalselt (raamatupidamine, planeeringud, ehitus jms) ei anna kohalikule elanikule igapäevaselt tunda. Suurim mure on siiski emotsionaalne, kuna vallamaja nagu kaoks kohapealt ning vallavanemat ka enam isiklikult ei tunne.

Valga linna avalik rahvakoosolek

Asukoht: Valga Kultuuri- ja Huvialakeskus

Aeg: 19. jaanuar 2011, algus kell 18:00

Valga koosolekul toodi välja järgmised punktid, millele on vajalik leida vastus ning uuringut vastavasisuliselt täiendada:

- Miks Valga peaks valdadega ühinema?
Vastus: üheskoos on parem asju ajada. Rohkem raha, rohkem inimesi, rohkem ressursse ja lihtsam planeerida. Suurem ja tugevam omavalitsus. Lühidalt ja kokkuvõtlikult.

Siiski kõige olulisem ajend peitub seal, mida tavakodanikul on raske esimese hooga hoomata. Valga linn asub geograafilises mõistes ääremaal ning on lõuna suunast sisuliselt suletud arenguvõimalustega. Riigipiire ületava koostöö tegemine on raske ning seda eriti avalike teenuste mõistes. Seega Hummuli, Öru, Tõlliste, Karula ja Taheva on Valga linna ainuke tõsiselt võetav tagamaa. Järgmised omavalitsused nagu Varstu, Antsla, Urvaste kuuluvad juba Võru tagamaa hulka, Sangaste ja Puka Otepää tagamaale ning Helme Tõrva tagamaale. Valga linn koos tagamaaga on oluliselt rohkem tõsiselt võetavam, kui suletud piiriäärne territoorium, mis sisuliselt konkureerib ümbritseva maapiirkonnaga. Väga suure hulga teenuste osas on linn-tagamaa suhted selgelt olemas ning eeldatavalt lähitulevikus ei muutu. Ühinemine aitab sidemetel vaid tugevneda.

2002. a. on tehtud Siseministeeriumi tellimusel OÜ EURREG (töögrupi juhtimise eest vastutas professor Jussi S. Jauhiainen, kes on ka 2011. a. alguses tegev Tartu Ülikooli Geograafia Osakonnas) poolt uuring „Eesti linnaregioonide arengupotentsiaali analüüs“. Uuring käsitleb Eesti kaheteistkümne (rohkem tõsiseid linnaregioone Eestis ei ole) linnaregiooni (Tallinna, Tartu, Narva, Kohtla-Järve, Pärnu, Rakvere, Viljandi,

Võru, Kuressaare, Paide, Haapsalu ja Valga linnaregioonid). Funktsionaalne positsioon esitati kuue valdkonna ja 55 indikaatori kaudu, millest peamised indikaatorid on inimressurss, finantsressurss, kommunikatiivsus, oskused, majanduspotentsiaal, sidusus, sotsiaalne elukvaliteet, rahvusvahelistumine, institutsioonide suutlikkus.

Tulemused Valga seisukohast. Osa füüsilisest regioonist asub Lätis ning regiooni tulemused on kõikides indikaatorite valdkondades kõige kriitilisemad. Valga positsioon on riigis nõrgim ning arendamine nõuab ulatuslikku poliitikat. Tööhõive seisukohast on regioon nõrk oma väiksuse tõttu ning tekkinud on spetsialiseerumine, mis on oluliselt vähendanud majanduse mitmekesisust. Regiooni seisukohast on majanduse spetsialiseerumine väga negatiivne. Arengupotentsiaal võrrelduna ülejäänud 11 linnaregiooniga on kõikides valdkondades halb.

Valga piirkonna olukorra toob välja ka Eesti regionaalarengu strateegia 2005-2015: Valga piirkond on perifeerne ning majanduse kasvu piirab suur ajaline kaugus Tallinnast, väiksus ning olemasoleva tööjõu suhteliselt madal haridustase. Strateegia seab eesmärgiga keskuste ja tagamaa elanikel töö- ja elukoha tõhusam sidumine (paindlikkus ning tööjõu ruumilise mobiilsuse kasvatamine).

Eelnevalt toodud üsnagi murettekitava hinnangut kokku võttes tundub üha enam, et Valga piirkonna kui tervikliku positsiooni tugevdamiseks on parim lahendus omavalitsuste ühinemine, kuna see võimaldab luua ühtse piirkonna ning tagada keskus-tagamaa suhete toimimise. Kui seni pole toimunud piirkonnas koostöö avalike teenuste ja ettevõtluse arendamiseks, siis miks peaks see hakkama toimima tulevikus ja eriti lähiajal. Kes suudab seda garanteerida? Näiteks omavalitsuste ühisametnike kasutamine ei ole ühelegi omavalitsuse juhile uudis. Aga miks seda reaalselt tehtud ei ole. Tõenäoliselt pole see piisavalt efektiivne ning samuti ei suuda omavalitsused ametnike jagamise osas kokkuleppele jõuda. Ühisametnike rakendamise valdkonnad võiksid olla eelkõige: arhitektuur, planeeringud, GIS, ehitus, keskkonnajärelevalve, arendustegevus, maakorraldus, haridus, kultuur, sport. Keskkonna valdkonnas on hea koostöö näide SA Valga Piirkonna Keskkonnakeskus.

- Uuringut täiendada kohalike piirkondade identiteedi osas. Ühinemispirkonna KOVide ajalugu on erinev, kultuuritaust on erinev. Valga linna olemus on eelkõige väärrika ja pika ajaloo linn, kui nüüd tekib Valga vald, siis mis juhtub linna identiteediga. Kodukohatunne, maine väljapoole?
Vastus: uuringu III osa on kohaliku ajaloo ja identiteedi osas täiendatud. Identiteet on kahtlemata oluline, kuid on vajalik kaaluda, kas see kaalub ülesse omavalitsuste ühinemisega kaasnevad positiivsed aspektid. Täiendava ohuna võib välja tuua olukorra, kus toimub ümberkaudsete omavalitsuste ühinemine ning nende vahel säilivad tugeva identiteediga, kuid teistega võrreldes siiski liialt väikesed ning haldussuutmatud omavalitsused. Kui ühinemised toimuvad Valgas, Otepää ja Tõrvas ning Hummuli ja Karula ei ühine, siis on oht vägagi reaalne.
- Linn koos tagamaaga on oluliselt tõsiselt võetavam, võrreldes sellega, kui Valga linn oleks piiriäärne suletud territoorium. Linn ja tagamaa arenevad koos ning see annab

lootust, et ka maapiirkonnas on hea elada. Me kõik teame, et Rapla vald ja Jõhvi vald on maakonnakeskused. Soomes näiteks (Seinäjäki + 2 valda, 14000 ja 7000 vallad liitusid 50000 suuruse linnaga, pikk soolikas tuli kokku ja kõik võitsid). Tegelikult võivad mõlemad. Maapiirkonna elulaad annab linnale juurde (elan linna ääres talus, aga laps käib linna muusikakoolis ja ma ei pea selle eest raha maksma). Ma olen maaelanik, saan linna teenuseid.

Vastus: teema püstitus kahtlemata õige ning mõte toetamist väärt. Kommentaar pikemat vastust ei eelda, kuna teemat on käsitletud ülalpool mitme küsimuse vastamise käigus.

- Oluline on rakenduse leidmine tühjadele hoonetele. Olgu siis Valgas või Karulas või Tahevas. Probleem on investeringute suunamises õigesse piirkondadesse, eesmärgiga luua ka töökohti. Valida õiged valdkonnad, kuhu investeerida.

Vastus: tühjadele hoonetele rakenduse leidmine ei mõjuta otseselt ühinemist ega selle käiku. Siiski õige tähtsusega on vajadus suunata investeringuid õigesse kohtadesse ning arvestada kõikide osapoolte vajadustega. Valga piirkond on niivõrd väike, et kõikide ettepanekutega arvestamine ei ole tegelikult eriline probleem.

- Teenuste kvaliteedi ühtlustamine. Kas meil tuleb rahast välja? Seda on vajalik põhjalikumalt analüüsida. Kui palju maksab kõikide seni eraldi pakutavate teenuste pakkumine uues vallas kõikides piirkondades.

Vastus: selleks, et ühinemise kasusid mõista on vajalik laiemat mõtlemist ning arusaamist, et kõik hea, mis ühinemisega kaasneb ei teki lühiajaliselt. Ühinemise kasud võivad ilmuda alles mitmete aastate pärast (inimeste ja investeringute liikumine vajab aega). Fakt on see, et peale ühinemist kuskilt rahalaeva ei saabu ning omavalitsusel on kasutada samad ressursid, mis hetkel. Küsimus on selles, kas uus omavalitsus on suuteline optimeerima kulusid ja teenuste pakkumist, samas tagades kättesaadavuse ja kvaliteedi kasvu. Kindel võib aga olla selles, et teenuste kvaliteet ei lange (va. kuni aastane seisaku aeg juhtimises esimesel aastal peale ühinemist), vaid pikemas plaanis hoopis paraneb: ametnike spetsialiseerumine, laiem strateegiline vaade võrkude (teed, haridus, sotsiaal jms) planeerimisel, eelarve mahuefekt ja investeringute tegemine.

Seega kokkuvõtlikult võib öelda, et kõikide teenuste pakkumiseks igal pool ei pruugi raha jätkuda (see ei vaja detailset analüüsi) kohe peale ühinemist esimestel aastatel. Kuid pikaajalises plaanis on võimalik arendada välja senisest oluliselt parem teenuste pakkumise mudel ning optimeerida ka selle kulusid (ühised suured hanked, mis tähendavad madalat hinda jms) ning pakkuda kõikides piirkondades kõiki teenuseid, mis on hetkel omavalitsustes olemas, aga igal pool ei pakuta.

- Mis on Lätis nüüd maapiirkondades parem, kui enne?

Vastus: kõige suurem võit senimaani on olnud suuremahuliste investeringute tegemine järjekorras, nüüd on see muutunud võimalikuks. Kuna Läti omavalitsused on veel üleminekuajaperioodi faasis, siis ei ole võimalik teha laiapõhjalisi ja tagasiulatuvaid järeldusi.

Läti omavalitsuste ühinemine

Reformi alguses (1997) oli Lätis 595 omavalitsust: 7 vabariiklikku linna, 26 rajooni, 70 linna ja 502 valda. 1998. a. võeti vastu Haldusterritooriumi reformi seadus, Regionaaltasandi reform lükati edasi kuni 2000. aastani.

Läti parlament kinnitas 18. detsembril 2008. a. administratiiv-territoriaalse reformi läbiviimise. Seaduse tekib Lätis 9 vabariiklikku linna, ja 109 ühinenud omavalitsust, kokku 118 omavalitsust.

Enne reformi elas 383 vallas on vähem kui 2000 elanikku (kokku 525 omavalitsust). Eesmärk: Omavalitsuses peab olema vähemasti 4000 ja valla keskuskes vähemasti 2000 elanikku. Vabariikliku tähtsusega linnaks peetakse Lätis üle 25 000 elanikkonnaga asulat.

Vabariiklikuks linnaks saab Seim määrata neid linna, kus elanikke enam kui 25 000, linnal on arendatud kommertstegevus, transpordi-, kommunaalmajanduslik- ning sotsiaalinfrastruktuur, linnal on tähtis kultuuriasutuste kompleks.

Kihelkonnad määrab Seim, hinnates riigi ja omavalitsuse elanike huve, võttes arvesse valitsuse seisukohti ning kaasatud omavalitsuste otsuseid. Kihelkonna territoorium on geograafiliselt tervik, selles on maapiirkonnad ja asustatud kohad. Vahemaa ükskõik mistahes asustatud kohast kihelkonnas kuni kihelkonna administratiivse keskuseni ei tohi olla enam kui 50 km ning teede infrastruktuur olemas keskuseni jõudmiseks. Kihelkonna administratiivse keskuse määrab kihelkonna duuma (volikogu). Kihelkonna territoorium jaotatakse kihelkonna linnadeks ja kihelkonna valdadeks. Seadus ütleb, et asustatud kohad on linnad, külad ja talud. Linna staatuse võib määrata asustatud kohtadele, kus on kultuuri- ja äritegevuse keskused, arendatud inseneri-infrastruktuur ja tänavavõrgustik ning kus on mitte vähem kui 2000 püsielanikku.

- *Analüüsida eraldi valglinnastumise teemat. Kui palju on uusasumeid ja uusasunikke linnalähedases piirkonnas. Vajalik on tekitada homogeenne tervik. Kui palju ühinemine suurendaks inimeste liikumist teiste keskuste suunas. Kaubanduse pool. Vastus: antud küsimusele lahendamiseks ühinemise uuringu käigus eraldi tegevusi läbi ei viidud, kuna Siseministeeriumi veebilehekülje kaudu on kätte saavad „Regionaalse pendelrände uuringu“ materjalid. Kasutatud on mobiilpositsioneerimise tehnoloogiat ning analüüsi on läbi viinud Tartu Ülikooli Geograafia Osakonna teadlased, Positium LBS OÜ ning välispartnerid. Olulisem tulemus Valga suhtes on see, et Valga linna tagamaa koosnebki ainult ühinemispirkonna omavalitsustest. Mõningane inimeste liikumine on ka Valga ja Tõrva linnade vahel. Valga linn ja laiemalt kogu ühinemispirkond kuulub ise hoopis Tartu linna kaugema tagamaa hulka, peamiselt töökohtade ja teenuste osas. Seega on maksimaalne ühinemine ainuke loogiline variant, kuidas tekitada Valga linnast ja tagamaast homogeenne tervik.*

Valglinnastumise küsimus Valga on äärmiselt marginaalne ning seda ei ole võimalik ligilähedaseltki võrrelda Eesti suuremate regioonide nagu Tallinn, Tartu ja Pärnu valglinnastumise olukorraga ja selles tulevate probleemidega (tingitud ruumilise

planeerimise halvast kvaliteedist ning kinnisvarabuumist). 2006. a. on koostatud keskkonnaekspert Arvi Järveti juhtimisel Valga linna üldplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne, mis konstateerib olukorda, et Valga linna lähiümbruses valglinnastumise algeid märgata ei ole, kuna elanikkonna investeerimisvõime elamuehitusse on liialt väiks. Olukord pole oluliselt muutunud ja viimastel aastatel ning valglinnastumisest tulenevaid probleeme ei ole tekkinud.

Kokkuvõtte koostasid:

Raido Roop ja Ragne Kasesalu
(Advisio OÜ)